

Zelf Zaden Telen is vakmanschap dat boer en tuinder toebehoort!

Waarom is Eigen Zaadteelt voor boeren en tuinders ook vandaag belangrijk?

Waarom is het belangrijk dat boeren en tuinders vrij hun zaden kunnen uitwisselen?

Agrobiodiversiteit of de diversiteit van rassen en gewassen van groenten en granen van vandaag is het resultaat van tientallen generaties boeren en tuinders die hebben gekeken naar speciale en goede types in de populaties van planten: 'de gewassen op het veld.' Ze kozen planten die het in hun veldomstandigheden - de bodem en de omgeving - het beste deden om ze vervolgens te vermeerderen en verder te telen.' Zo pasten ze de gewassen en rassen aan aan hun omgeving. Het is de natuurlijke selectie die werkt vanuit de omgeving maar onder het waakzame en goedkeurende oog van de boer/tuinder. De mens herschept in samenwerking met de natuur: hij begeleidt en verzorgt zijn gewassen tot rassen met een thuis: thuis in zijn streek 'streekcrassen' en op zijn bedrijf: 'telersselecties'.

Culturele erfgoed is de basis voor de toekomst

Dit culturele erfgoed van gewassen en rassen is nog steeds het basismateriaal voor het ontwikkelen van nieuwe rassen: niets nieuws onder de zon? Toch wel: **wie, waar, waarnaar** kijkt is vandaag sterk gereduceerd op elk van deze drie aspecten.

Boer versus Zaadbedrijf en Agrochemische Industrie

Zaadteelt en selectie heeft zich verplaatst van de boerenbedrijven naar de zaadbedrijven, aanvankelijk vele kleine zaadbedrijven die nog kort stonden bij en in levendige interactie met boeren en tuinders. In de evolutie van wetenschap en industriële ontwikkeling, concentreerde de veredeling en zaadteelt zich meer en meer naar agrochemische bedrijven; In Europa controleren vandaag vijf agrochemische bedrijven nu al ruim 50 procent van de zadenmarkt. Ze gebruiken het cultureel erfgoed aan soorten en variëteiten voor hun veredelingswerk. Ze zien hun belang van telersselecties en streekcrassen in het verzamelen en bewaren ervan in eigen of publieke genenbanken. Daar rust voor hen letterlijk een goudmijn aan genetische eigenschappen waaruit ze kunnen putten om specifieke genen voor 'hun' rassen te vinden. Niet het ras maar de genen zijn belangrijk want daar kun je mee knutselen en plakken, dat kun je octrooieren.

Veredelaars en zaadbedrijven ontwikkelen nieuwe variëteiten aangepast aan de noden van de moderne landbouw maar sluiten tegelijk de deur voor zaadautonomie van boeren en tuinders die Zelf Zaden Telen. Hun doel is zoveel mogelijk verkopen en F₁-hybriden, octrooien en GGO's zijn de instrumenten om dit te bereiken. Hun manier van werken bestaat erin genen te isoleren en in te bouwen in nieuwe, zoveel mogelijk uniforme rassen zoals F₁-hybriden. Maar tegelijk willen ze hun zaden beschermen door kwekersrecht en octrooien (patenten). De handel eist wetten! Zo verdwijnt en verkwijnt diversiteit naar uniformiteit, verlegt veredeling zich van het selecteren van planten naar manipuleren van genen en worden kringlopen van zaad tot zaad eenrichtingsverkeer in een doodlopende straat.

Stilstaan is achteruitgaan

Maar opgeslagen zaden kunnen zich niet aanpassen aan wijzigende en soms zelfs niet te voorspellen levensomstandigheden laat staan aan de bedrijfsomstandigheden. En genen hebben slechts hun werkelijke betekenis in de omgeving van de plant waar ze toe behoren. Isoleren en manipuleren van genen brengt chaos in een plant waarin ze niet thuishoren.

Om harmonie te brengen in rassen, moeten we levendig en wel die rassen onderhouden waar ze thuishoren: op de velden van boerderijen en tuinderijen, in hun natuurlijke omstandigheden en in relatie met de daar heersende specifieke uitdagingen van klimaat, bodem, ziekten en plagen!

Uniformiteit is chaos

Hoe sterker de centralisatie in de zaadsector, hoe meer zaadvaste rassen verdwijnen. De grote afzetkanalen en grootwarenhuizen vragen grote uniformiteit. Dus versterken zaad- en distributiesector elkaar. En dan? Wat is het probleem? Het probleem is tweemaal: Uniformiteit in de zaden leidt tot uniformiteit in de rekken **en tot chaos** in de rassen en op de velden: “ ‘Het Grote Verlies’ voor landbouw en milieu”

Chaos in de rassen

Het probleem is dat F1-hybride rassen ronduit chaotische rassen zijn, de chaos zit al in het zaad. Omdat ze zijn tot stand gekomen uit slechts twee zuivere ouderlijnen, zijn ze genetisch zeer beperkt. En in hun nakomelingschap tonen ze de chaos omdat alle nakomelingen verschillen van elkaar. Grote verschillen in nakomelingen ontstaan uit slechts twee zuivere lijnen: ‘Dat is pas ziek!’ Alleen ... je ziet het niet op het veld bij de boer of tuinder en bovendien: ‘uniformiteit is troef in de distributie!’

Chaos op de velden

Ecosystemen zijn per definitie divers: elke plaats elk bedrijf heeft zijn eigen ecosysteem. Deze diversiteit zorgt voor harmonie en evenwicht in het grote geheel van de regio die leidt tot een harmonische bedrijfsindividualiteit. Uniforme rassen vragen om uniforme bedrijfsvoering zodat niet alleen de rassen maar ook ecosystemen uniform worden. In natuurlijk opzicht is deze uniformiteit dus chaos, verstoorte harmonie en de basis voor ecologisch onevenwicht.

Zelf Zaden Telende boeren en tuinders gaan voor harmonie

Boeren en tuinders die - zoals hun voorgangers - Zelf Zaden Telen, hebben een gans andere vertrekbasis: ze werken op het niveau van het eigen bedrijf aan het sluiten van de zaadkringloop in een optimale locatie van een levend bedrijf. Alle bedrijfsonderdelen spelen harmonisch op elkaar in!

De basiskringloop op het bedrijf is bodemvruchtbaarheid onderhouden door bemesting met organische mest van vee, groenbemesting en kompost. De tweede kringloop is de levenscyclus van de plant van zaad tot zaad. Deze twee kringlopen zijn uiterst belangrijk om een gezond bedrijfsorganisme te scheppen. Een boerderij moet gezien worden in zijn diepste essentie: “Een boerderij ‘is’ een organisme, met zijn eigen dynamiek en wetten!”

In een sterk, veerkrachtig bedrijf passen bij uitstek **Open Bestoven Rassen** of **populatieassen**. Populaties evolueren van generatie tot generatie mee in harmonie met

Zelf Zaden Telen is vakmanschap dat de boeren toebehoort!

de noden van het bedrijfsorganisme op korte termijn en met de wijzigingen in het klimaat op lange termijn. Want populaties zijn divers en door diversiteit van de rassen kunnen ze meebewegen - opschuiven - met de evolutie van hun omgeving.

Zaad en bedrijfskringloop gaan hand in hand

Veredelaars en zaadbedrijven gaan voor steriliteit en eigendom. In biologische bedrijfsvoering gaan we voor vitaliteit op alle niveaus: micro-organismen in de bodem, in compost, goed bodemleven te beginnen met bacteriën over mycorrhiza's en macroinvertebraten, ze zijn allemaal van groot belang. In een rijke biodiverse bodem heerst 'het' bodemevenwicht.

Tegelijk zijn bacteriën, bodemleven en de daaruit voortkomende bio-actieve stoffen ook belangrijk voor de menselijke spijsvertering en de menselijke gezondheid. Een ziektewerende bodem en ziektewerende rassen zorgen voor ziektewerende voeding, Toch?

Daarmee is niets gezegd over steriele bodems en steriele rassen ... maar toch?

Resistentie versus tolerantie

Veredelaars en zaadbedrijven werken aan ziekteresistentie, bio-boeren en tuinders werken op tolerantie: "onze 'seed saver' populaties moeten 'leren' omgaan met plantenziekten." De genetische diversiteit binnen de populatie is de enige mogelijkheid om te leren door dynamisch te evolueren!

Maar we ontdekken ook steeds meer bewijs van het omgekeerde proces, de invloed van de omgeving op de erfelijkheid van de plant. Deze invloeden zijn de 'epigenetische' evolutieprocessen. We komen er steeds meer achter dat een plant de invloeden van buitenaf niet passief ondergaat maar zich actief genetisch zal aanpassen aan de invloeden van zijn omgeving. Uiterst belangrijk bij het starten met Zelf Zaden Telen is dus een gezonde bodem omdat de omgeving ook de erfelijke eigenschappen beïnvloedt door de epigenetische processen. Een gezonde bodem zal dan ook bijdragen tot het ontstaan van gezonde robuuste rassen. Bij uitbreiding geldt dit uiteraard ook voor het bovengrondse deel van het ecosysteem. En dit geldt zelfs voor de invloed vanuit de kosmos, want is de kosmische achtergrondstraling .geen factor van betekenis in de genetische evolutie van populaties?

Vrij verkeer van zaden

Om de vrije blootstelling aan al deze invloeden te vrijwaren en te begeleiden, moeten we de mogelijkheid vrijwaren om als boeren en tuinders 'onze' zaden van 'zaadvaste rassen' vrij te vermeerderen en uit te wisselen. We vragen dit niet enkel om zelf over onze eigen zaden te kunnen beschikken, maar vooral ook om onze genetische bronnen, onze gewassen toe te laten vrij te ontwikkelen en te evolueren op de plaats waar ze thuishoren, op de boerderijen en tuinderijen.

Leven evolueert pas in een open omgeving, niet in een gevangenis. Onze tuinders- en boerenrassen zijn levende rassen die zich in vrijheid moeten kunnen aanpassen aan de levensomstandigheden. F₁-hybriden en GGO's zijn in deze zin zieke rassen omdat ze van verdere evolutie op de bedrijven zijn uitgesloten.

Zelf Zaden Telen is vakmanschap dat de boeren toebehoort!

Maar ... hoe doen we dat?

Wie nog Zaadvaste Rassen wil omwille van hun dynamisch en harmonisch karakter, vindt ze bijna niet meer en de kwaliteit is slecht omdat er door de zaadbedrijven niet of slechts minimaal wordt aan gewerkt om ze als populatie van hoge kwaliteit in stand te houden. Zaadbedrijven hebben er immers geen inkomensgarantie mee.

Een inhaalbeweging maken ...

‘Wij (bio)boeren en -tuinders, we willen een duurzame landbouw maar we hebben er bijna geen geschikte rassen meer voor.’ Hoe groot ons ecologisch bewustzijn binnen de sector ook is, zowel biologische als biologisch dynamische boeren maken in mindere of meerdere mate gebruik van F₁-hybriden. Deels is dit te wijten aan het teloorgaan van geschikte zaadvaste rassen. Want het weze duidelijk dat performante zaadvaste rassen er geweest zijn, maar dat ze in de glorie tijd van de F₁-hybriden zijn verloren gegaan. Laat ons dus met grote ijver maar op zoek gaan en werken aan bestaande en nieuwe zaadvaste rassen.

... doe je niet alleen

Of het er nu om gaat om zelf je eigen rassen te verbeteren en in stand te houden door Zelf Zaden Telen of je wil op jouw bedrijf gebruik maken van goede Zaadvaste Rassen, denk niet te snel dat je het op eigen houtje red.

Zelf Zaden Telen doe je samen omdat selecteren iets is wat je kan/moet leren. De tijd van de geïsoleerde boer/tuinder op zijn bedrijf moeten we achter ons laten om waar mogelijk kennis en vaardigheden te communiceren met elkaar. NETWERK ZELF ZADEN TELEN brengt je in contact met gelijkgestemde zielen. En ... organiseert regelmatig activiteiten en excursies. Neem een kijk op www.zelfzadentelen.be. Conclusie: We maken niet op eigen houtje een achterstand en verlies van vijftig jaar goed.

Nieuwe zaadvaste rassen vragen om een andere kijk op veredeling en zaadteelt. Participatieve veredeling en Zaadvaste Rassen zijn hierop ‘het’ antwoord. *Edith Lammerts van Bueren* als professor biologische veredeling aan de landbouwuniversiteit van Wageningen zet de toon met participatieve aardappelveredeling en biologische veredeling.

Een vereniging van tuinders die met de participatieve aanpak al meer dan twintig jaar aan de slag is, is [Kultuursaate.V.](http://www.kultuursaate.vlaanderen.be) een samenwerkingsverband van twintig veredelaars (boeren/tuinders) en meer dan honderd vermeerderders die in samenwerking met [Bingenheimer Saatgut AG](http://www.bingenheimer.com) biologisch/Biologisch Dynamisch veredelde en vermeerderde rassen op de markt brengt. In twintig jaar tijd vijftien nieuwe zaadvaste rassen aanmelden op de rassenlijst en op de markt brengen is een prestatie die je enkel door intensieve samenwerking tot stand brengt. Meer info over onze zomerexcursies en contacten met [Kultuursaate E.V.](http://www.kultuursaate.vlaanderen.be) vind je in onze [nieuwsbrief van oktober](#)

De basisfilosofie van al deze initiatieven is: ‘Zaad behoort toe aan de gemeenschap, Zaad is een common. Privatisering zal niet zonder schadelijke gevolgen blijven!

Voor NETWERK ZELF ZADEN TELEN: ir. Louis De Bruyn

Docent Landwijzer